

ST. LAWRENCE...

Augusztus tizedikén lesz 1674-ik évfordulója annak, hogy Lőrinc papot Valerian római császár vasrostélyon elevenen megszüntette. A jámbor szerzetesnek az volt a bűne, hogy megfelelt a császárnak. Még pedig alaposan. II. Sixtus pápa vértanúhalála után ugyanis az egyházi kincsek átadására akarta kötelezni a császár Lőrinc barátot. Hiába tiltakozott ugyan a szerencsétlen ember, hogy nem tud eleget tenni a kívánságnak. Végül is három napi haladékot adott neki a császár.

Három nap múlva visszatért Lőrinc barát, több ezer szegény koldus élén, akiket mint egyetlen kincset mutatott be a császárnak, aki dühében azonnal ki is végeztette az őt lealacsonyító szerzetest. Hiába szenvedett azonban vértanúhalált Szent Lőrinc, az emléket mind a mai napig megőrizték a szegények, akiket legnagyobb kincsének nevezett. Így lehetett ez 398 esztendővel ezelőtt is, amidőn Jacques Cartier, a vakmerő francia hajós elsőnek vitorlázott a mai Kanadába Labrador partjai mentén és a Hochelaga indiánus település helyét elnevezvén Mont Royal-nak, megvetette a mai Montreal alapjait.

Szent Lőrinc, a szegények pártfogójának emléke juthatott Cartier eszébe, amidőn hajósaival rengeteg kellett nélkülöznie, míg az ismeretlen víz felé feladva Hochelaga partján kikötöttek. És ha beteljesülnek a várakozások, akkor a Szent Lawrence folyam modern krónikájában megismétlődik a történelem: ezer és ezer nyomorgó várja, hogy Lőrinc emléke segítsen rajtuk. Hiszen szinte elképzelhetetlen, hogy akár a császárkori romlott Róma idején több lett legyen a szegény és nagyobb a szükség, mint a felvilágosult huszadik század harmadik évtizedében. Sőt még a végső kimenetel esélyei sem változtak s a szegények ezreinek boldogulása egyetlen kérdéses mulik: ki lesz az erősebb, a tömegeket képviselő Lőrinc szelme-e, vagy a császár zsarnoksága?

Amidőn az ottawai konferencia megnyitása előtt néhány nappal Kanada megbízottja az Egyesült Államok székvarosában aláírta a St. Lawrence folyam kíméltetésére, valamint a határmentén építendő két hatalmas áramfejlesztő-telepnek a kivételre vonatkozó szerződést, fellélegzett egész Keletkanada. Volt is oka rá. A régi terv, melynek közeli megvalósulásában mind kevesebben hittek, ismét valószínűvé vált. Ez pedig nagy szó. Mert nemcsak azt jelentené, hogy az elkövetkező hét-tíz esztendő folyamán megcsappanna a munkanélküliek száma, hanem azt is nagyrészt Kanada új vízútján menne át a középnagyamerikai áruforgalom, mely rengeteg embernek nyújtana állandó megélhetést.

Amidőn azonban Keletkanada lelkes ujjongással fogadja a St. Lawrence-csatárnál kapcsolatos jó híreket, nem szabad elfelednünk, hogy a két szomszéd-ország közötti szerződés megkötésével még nincs minden rendjén. Ha úgy volna, akkor akár ezen az őszön megkezdhetnék a nagy munkát és az egyik legnagyobb gondja, a nyomor gondja esne le az emberek szívéből. Igen ám, csakhogy a szerződést decemberben előbb még a washingtoni szenátusnak "ratifikálni" kell, majd pedig az ottawai képviselőházzal kell a tervezetet megszavaztatni. Mondanunk sem kellene talán, hogy az előbbi a keményebb dió!

A KALAP

IRTA: NYÁRI ANDOR

A fővárosi rendőrség elfogatóparancsot adott ki egy megugrott rablógyilkos ellen. Másnap a lapok közölték az illető fényképét s hogy a fölsimerés sikeresebb legyen, pontos szemleleírást is közöltek róla, megoldva azzal, hogy aki kéreke-rek, ezer pengő jutalmat kap.

Vasárnap délután a kis falu emberei a Gazdakörben szórakoztak és Babos Gáspár esküdt elhírelt villámias, kigyult előtte az újságokból ismert rablógyilkos arca.

A szíve megdobbant: — A gyilkos.

Jaj de melege lett.

Ilyen helyzetben még soha életében nem volt. Ott állt vele szemben a keresett gyilkos. Szinte érezte az ezer pengő szelét.

Nyugtalanul nem árulta el. Szépen, tempósan elkészült a kocsmárostól, lement a lépcsőre. Mikor aztán az uccára ért, futásnak eredt, csak úgy zótyogott a pipa meg az öngyújtó a zsebében.

Mert se csendő, se rendőr nem volt a faluban, a tüzoltókat zavarta föl.

Gyerünk hamar. Weisz Kóbi kocsmájában van a rablógyilkos. El kell fogni.

A tüzoltók lézasan készülődtek, fejükre tették a sisakot, oldalukra kötötték a tüzoltó-szerkezetét. Még a fecskendő is megakadt, hogy — ha a gyilkos menekülni akar — majd a Sijos Jóska a csővel szembeszpriccel.

Aztán nyugtalanul körülvették a kocsmát. A gyűrű teljes volt, mert közben híre terjedt a nagy eseménynek s az otthon tartózkodó férfiak menten vas-tüzlőt fogtak s ők is beálltak a tüzoltók közé.

Ebből a gyűrűből nem szabadul ki a gyilkos.

pálinkától felcsigázott ez a gyilkos után loholt, két homályos szem a füstfelhőn keresztül rátapadt a sarokban ülő idegenre.

Csak most vette észre. Nézte, pislogott.

Az idegen maga elé bámult az asztal tetejére, a magyarról tudomást sem vett.

Babos szeme kimeredt: — De nagyon ismerős ez az ember. — Gondolta magában. — Ki lehet ez?

Amint ezen gondolkozott, törte az esztét, egyszerre csak, mint hirtelen villámias, kigyult előtte az újságokból ismert rablógyilkos arca.

A szíve megdobbant: — A gyilkos.

Jaj de melege lett.

Ilyen helyzetben még soha életében nem volt. Ott állt vele szemben a keresett gyilkos. Szinte érezte az ezer pengő szelét.

Nyugtalanul nem árulta el. Szépen, tempósan elkészült a kocsmárostól, lement a lépcsőre. Mikor aztán az uccára ért, futásnak eredt, csak úgy zótyogott a pipa meg az öngyújtó a zsebében.

Mert se csendő, se rendőr nem volt a faluban, a tüzoltókat zavarta föl.

Gyerünk hamar. Weisz Kóbi kocsmájában van a rablógyilkos. El kell fogni.

A tüzoltók lézasan készülődtek, fejükre tették a sisakot, oldalukra kötötték a tüzoltó-szerkezetét. Még a fecskendő is megakadt, hogy — ha a gyilkos menekülni akar — majd a Sijos Jóska a csővel szembeszpriccel.

Aztán nyugtalanul körülvették a kocsmát. A gyűrű teljes volt, mert közben híre terjedt a nagy eseménynek s az otthon tartózkodó férfiak menten vas-tüzlőt fogtak s ők is beálltak a tüzoltók közé.

Ebből a gyűrűből nem szabadul ki a gyilkos.

Kétségtelen, hogy Kanada szempontjából a St. Lawrence szerződés — első pillantásra — kedvezőnek látszik. Mi több, Amerika nagy lapjai nyíltan állítják, hogy az Egyesült Államok rá fog fizetni az óriási vállalkozásra, melyről mindenképpen Kanada fogja leszedni a tejt. Emellett figyelembe kell venni azt, hogy az összes amerikai vasutak, közúti szállítók és a Mississippi mentén elterülő államok körömszakadtaig ellenzik a tervet — Chicago városával az élen! Ugyhogymind ez kétségessé teszi a szép álom megvalósulását, különösen, ha jövő márciusban Hoover esetleg nem térne vissza az elnöki székbe.

Kanada tehát a St. Lawrence-catorna ügyében egyelőre törököt fogott. Ezekben a napokban, amidőn az ottawai birodalmi konferencia eredményét nehéz volna megjósolni és meglehetősen bizalmatlanoknak látszanak egymással szemben az érdeket nemzetek: az Egyesült Államok egyszerű alkalmunk találta ezt a kérdést arra, hogy Kanadát egy kissé magához édesesse. Ugyanakkor viszont Kanadának az Egyesült Államokkal való tulságos összemelésétől tartva, talán az angol delegátusok is különleges engedékenységet árulhatnak el s így jogos a remény arra, hogy ha az egyik terv nem, a másik meghozza a hozzá fűzött reményeket.

Amint látjuk tehát, a problémák nem változtak Szent Lőrinc kora óta, csak a módszerek változtak ki és ma már a huszadik század követelményeinek megfelelően prítják egymást halálra elevenen az emberek és nemzetek. Pedig ha kevesebb volna a tülekedés, az önzés, az egymásra való féltékenység és több a Szent Lőrinc megértő szelleme, bizonyára lehetne segíteni a bajokon. Ha tehát a szegények ezreinek kenyeret kínál St. Lawrence le tudja győzni a császár zsarnokságát, azaz a szivtelen politika kacskaringós érveit, akkor a washingtoni szerződés és az ottawai konferencia még boldogságot varázsolhat az egész országban.

Abitibi — a munkásgyilkos ösvadon

PÉNZSZÜKE MIATT KÉTEZER EMBERT BOCSÁTOTT EL ONTARIO EGYIK LEGNAGYOBB VALLALATA — CSODÁT MŰVELT AZ EMBERI AKARATÉ ÉS A MODERN TECHNIKA A VILÁG LEGELHAGYOTTABB KÖRÉNETÉBEN

Valóságos hősköteményt zeng a vadregényes északi Ontarióban folyó Abitibi vízeselei helyére épített óriási gát: az emberi alkotásról és — szenvedésről. Ma szomorúan csendes ez a vidék, mely a Canadian National legészakibb vasutvonalának Cochrane állomásától északra mintegy 70 mérföldnyire terül el. Pedig hónapokon keresztül olyan volt mint egy nyüzsgő hangyaboly. Alig két

Miután oly sokan sóvárogtak a nem is oly régen jó keresetet jelentő északontariói vadon felé, nem lesz érdekellen egy olyan honfitársunk megfigyeléseit papírra vetnünk, aki maga is ott volt a munka poklában, a kezdet kezdetétől fogva. Hadd mondja el Koritár Mihály, a Dominion Construction Company magyar előmunkása, hogy mit látott és tapasztalt Abitibi-ben. Hadd mondja el mindazoknak, akik csak hírből ismerik ezt a különleges helyet, de nem volt módjukban megkóstolni annak sziklaporos levegőjét.

MÉG SZERENCSES, AKI EGY ÚJJA,ÁRÁN MENTETTE MEG ÉLETÉT

Tagbaszakadt, derék ember Koritár s a legszerencsésebbek közül való, akik Abitibi béklyókba szorítását megkísérelték. No ki ugyanis nem kellett szédítő magasságokban, vagy éltvezéses mélységekben dolgoznia, miután a rengeteg építőanyagot, dinamitot, szerszámot szállító vasúti pálya fenntartásának gondja nehezedett vállaira. De még így is egyik mutatóját hagyta ott emlékül a kövek között ...

Cochrane-tól északi irányban kilindulva valami öt vizeses van már, melynek energiáját különböző fátélepek hajtásáva kihasználták — kezdi elbeszélést Koritár. Fraserdale mellett azonban mindeddig kihasználatlanul maradt a sziklaszorosba szorított Abitibi legnagyobb víz esése. Ennek nyomos oka van. Igaz ugyan, hogy a mérnökök számitása szerint 300,000 lóerőnyi villamos energia volna nyerhető a zabolátlanul nyargaló örvényekből, ennek azonban 23 millió dollár az ára, azaz 77 dollár lóerőnként. Még ez sem volna baj, hanem kiderült, hogy még az Abitibit szelvényező, többszáz láb magas sziklafal alapja is — "muskeg", ósré-

ret és ugyanakkor megnyitották az alagutat, melyen tajtékzó dühbel csordult keresztül az évezredek ágyából kiszorított Abitibi. Ezután nagy sebészen eresztették le a szerelő hidon a 270 láb magas gátpétiáshoz szükséges anyagot. Szorgos kezek és félelmetesen nagy gépek teljes egy esztendő munkájába került, míg végre az idén tavasszal elkészült a turbinaház. Azóta be is szerelték három turbinát a tervezett 60 közül s még csupán két-három hónap befeszítő munkára volna szükség, amidőn elfogyott a — pénz. Pedig így nem szolgáltat-hat idejében áramot az új telep s elévül az Ontario Hydróval kötött szerződés.

EGY VOLT A CÉL: A TERV BETARTASA — BÁRMI ÁRON

A modern technika azonban nem ismer lehetetlenséget, ha egész országrészeket fellendítő olcsó energiára van szüksége és főleg ha akad pénz a kivitelhez. Abitibi-ben tehát hozzáláttak a munkához. Ugyiszólván néhány nap alatt egész kis várost építettek. A munkásbarakok mellett konyha-épületek, kórház, anyagraktárak, gépházak, odébb több emelet magasságú kötöző, mely a vasbetonhoz szükséges kőanyagot szolgáltatja. Mert azt előre tudták, hogy hónapokig, sőt évekig kell majd a gyémántfúrók által a sziklába fúrt résekben a maszkog-be önteni az alapot. Még egy óriási vashidat is emeltek a folyómeder felett, hogy a gát építéséhez szükséges anyagokat milyen nagyobb sietséggel szállíthassák darukkal a helyszínre.

Mert hogy nagy sietséggel dolgoztak Abitibi-ben, az bizonyos. 1930 augusztusában kiadták a jelszót, hogy 1931 április 1-re készen kell lenni a sziklák alatti patkóalakú alagutnak melyen keresztül azután elvezetik a zuhogó vizet s az eltorlasztott folyómederben nyugodtan dolgozhatnak az emberek százai. A tervezett alagut feletlenül a mélységbe fúrt aknából s a folyómeder két végéről éjjelnappal dübörögtek a süritett levegővel működtetett fúrókészülékek, hogy idejében elkészülhessen a sziklába vájt szörnyeteg.

MESTERSÉGES POKOLBA CSALTÁK ABITIBI SZABAD ÖRVÉNYEIT

Nagy pillanatnak számított, amidőn a kijelölt napon a rengeteg munkát s nem egy emberéletet felemészítő alagut két szájánál eltorlasztották a folyómed-

MARTA SORSÜDÖZÖTT GYERMEKEI: A MUNKA ALDOZATAI

Vagy negyvennyolcan sohasem térnek vissza a munkásgyilkos ösvadonból, ahol nem egy munkahelyen úgy hullott a kőzapor, mint valamikor az olasz harcér sziklóáraitól közt, pergőtűz idején. Szerencsére magyar csak egy akadt Abitibi halottai között, de sebesült éppen ők. Nagy Sándor, a magyarok halottját sem a kő morzsolta össze, vagy az Abitibi árja ragadta el, hanem egy mérges légy csípése tett sőtét pontot életére. Szép végtisztességgel kísérték utolsó útjára az ottani magyarok, akik sohasem tudhatták, hogy vajon mit hoz számukra a holnap. Mert bizony a halottak rendszertan a legveszélyesebb munkahelyekre beosztott újbéjárókból kerültek ki, amint azt egy ottani emlékoszlop felírata is mutatja mely szóról szóra ezt mondja:

TO THE SONS OF MARTHA Those Unknown and Unsung New Canadians, Who Toiled and Died that Canada might be a Greater Land ...

Azaz magyarul: Márta gyermekeinek, azoknak az újkandároknak az emlékére, akik küzdtek és meghaltak, hogy Kanada földjét nagyszerűbbé tehessek.

És mégis hányan visszamenének a keresetet adó, gyilkos köröngetekbe, mely — hisz — szük — nemsokára mégis villamos fényt derít Ontario sziklás területeire s áldásos munkához juttatja a favágók, papírgyártás és bányamunkások ezreit.

NEM GYÖNGYÉLET MÁR A KÉPVISELŐSÉG SEM

A parlament együtt van. Az alsóház általánosságban elfogadta az összeférhetlenség javaslatát. A jövőben sokkal erősebben fogják megrostálni azokat a képviselőket, akik bekerülhetnek a törvényhozás házába. Az új törvény még életbe se lépett, de máris mutatkozik a hatása. Kállay Tamásnak trafikája volt, amelyben külföldi dohánykülönlegéseket árult, valamint a lillafüredi vadászterületet bérelte a kincstártól. Az összeférhetlenségi bizottság kimondta az összeférhetlenséget, Kállaynak vagy le kell mondania a képviselőségről vagy pedig nem vezetheti tovább az üzletét.

Meleg, napsütéses dél volt. A gyilkos a kötetben ült. Köri nézett. Az ablakra erős vasrostély feszült. Gyakorlott szem rögtön látta, hogy onnét nem tud megszökni. Lehajította fejét, gondolkodott.

A harcias kisbíró az ajtó előtt strázsált.

A vállán meg-megrántotta a fegyver szíját és szörnyen büszke volt, hogy a gyilkos révén ilyen fontos hivatalba keveredett.

Amint ezen gondolkodott, a kötet ajtaja belülről megkoppan.

A kisbíró megállt, fülelt. Sem mi nesz. Egy ideig várt. Megint csend. Az ajtóhoz ment, be nézett a kulcslyukon. Nem látott semmi. A lyuk sötét volt, mintha belülről kalapot tettek volna rá. Megjéjt:

Hirtelen melege lett. Most ő koppintotta meg az ajtót és beszólt:

— Halló!

Fülelt.

A gyilkos nem felelt.

A kisbíró már nagyon nyugtalan volt, öklével megverte az ajtót:

— Halló! — kiabálta. — Gyilkos ur!

Megint nem kapott választ. Erre már elveszítette türelmét s a závarzat nélküli Mannlichert lövésre készen tartva, benyitott az ajtón és mérgesen felkiáltott:

— Ményküt az urba! Szóljon ha kérdezem, mert mindjárt agyonlövöm!

A gyilkos nem szólt. A falnak dőlve állt, az arca sápadt volt. Az ablakon keresztül besütött a dél nap. A szobában rettenetes meleg terjengett. A kisbíró megrázta a gyilkos vállát:

— Mi fene baja van? — ordított a fülebe, mikor látta, hogy az nem felel, csak ájuldozik. — Hát beszéljen, mert kúpán vágom!

Aztán Babos Gáspár a tüzoltóparancsnokkal, aki békés időben szabómeister volt, belement a kocsmába és a gyilkost felszólította, hogy adja meg magát.

A gyilkos a szóra felugrott, az ajtóhoz rohant s menekülni akart. Mikor azonban meglátta, hogy odakint mi van, megadta magát.

Babos Gáspár indítványára a község házára vitték.

A fogás hírére csakhamar megjelent a jegyző is. A dolog komolyságában nemigen hitt, de annál nagyobbat nézett, mikor a vallatás során kiderült, hogy az elfogott fiatalember csakugyan a rendőrség által keresett gyilkos.

Most már a jegyző is mozgolódott. Micsoda fényes eredmény. Az ő falujában fogták el a híres embert. Mindjárt telefonált a szomszédfaluban állomásozó csendőrsőre, hogy jöjjenek a gyilkosért.

Közben mult az idő, delet hangoztak, ott volt az ebédidő. Igen ám, de mi lesz a gyilkossal, ha mindnyájan hazamennek ebédelni?

Rövid tanácskozás után megállapodtak hogy a gyilkost valakinek őrizni kell. De ki vállalkozik a nagy feladatra?

A kisbíró katonagyereket volt. Igaz, hogy csak szánitók. De éppen ezért, igen adta a baktort. Kijelentette, hogy a gyilkost vállalja. A foglyot bezárták a község háza végeben levő kóterbe. A kisbíró számára pedig szereztek egy bakasapkát, hogy az őrszének harciasabb színezete legyen. A vállára egy öreg, zár nélküli Mannlichert akasztották, hogy a puska is kéznél legyen, ha a gyilkos esetleg szökni akar.

Miután a kisbíró ezenképpen minden támadás ellen bebiztosították, nyugodtan eltávoztak, abban a tudatban, hogy délután már ott lesznek a csendőrök s a foglyot elviszik.

A gyilkos az ablakra mutatott: — Nem bírom ezt a rettenetes meleget — szólt végre és őszinte arccal nézett a kisbíróra. — Legyen szives, kisbíró ur, vezessen máshova. Nem bánom akárhova. Csak innét el, hogy a nap ne süssön be. Szív-bajos vagyok. Mindjárt meghalok.

A szívéhez kapott és egész testében remegett, kapálódzott.

A kisbíró szemügyre vette a beteg embert. Nemhíába volt szánitóc, rögtön meglátta rajta hogy valóban szenved. Igen fél tette őt. Nem szerette volna, ha meghalt volna a keze alatt és utóbb még ráfogták volna, hogy hűt embert őrtött a bakaspuskával.

Gondolkodott egy ideig, aztán határozott: — No, gyűjölj velem! — szólt a támolygó emberre. — Átvezetem az irodába. Ott hűvös van.

Ellindultak. Mielőtt azonban az irodájától rázárta volna, pompás gondolata támadt. Gondolta ugyanis: ami biztos az biztos! Keményen belenézett a gyilkos szemébe, aztán fölényesen megszólalt: — Adja csak ide a kalapját! A gyilkos állta a tekintetet, azután szó nélkül átadta a kalapját. A kisbíró rázárta az ajtót, a kalapot maga elé tette a tornácra, ő maga pedig visszajut a padra és most már végtelen nyugalommal leste a csendőroket.

A gyilkos alig várta, hogy a kulcs a zárbán megforduljon, az iroda ablakát avatott kézzel kinyitotta, aztán úgy elpárolgott, mintha ott se lett volna.

A csendőrök megérkeztek, hogy a foglyot magukkal vitdgyék. A falu teljes számban fel sorakozott a község háza elé, hogy lássa, hogyan viszik el a nevezetes embert. A nap hőse

persze a kisbíró volt. Róla beszélt mindenki. Hogy egymaga megőrizte a gyilkost. A menyecskek szeme csak úgy tüzelt feléje.

A jegyző boldog volt s mikor a csendőrök társaságában odaért a kisbíróhoz, tréfás kedvvel kérdezte tőle: — No, Jóska, mit csinál a gyilkos?

— Megvan — szólt a kisbíró büszkén. — Itt van az irodában, e!

A jegyző a kisbíróra nézett: — Az irodában? — kérdezte. — Hogyan került oda?

A kisbíró kihuzta magát: — Áthelyeztem, hogy meg ne haljon — mondta büszkén és elbeszélte, hogy mi történt.

A jegyző rosszat sejtett, az ajtóhoz ugrott és benézett az irodába: — Tudtam! — szólt ugyanakkor lejutva és keservesen fohászodott: — Azt a kutya ... Elszökött a bitang!

A kisbíró gunyosan mosolygott: — Micsinyát? — kérdezte. — Hogy elszökött? ... No, má az asztán nem szökhett el még akkor se, ha akart volna is!

A jegyző mérgesen ránézett: — Mért ne szökhett volna el?

A kisbíró kinyújtotta a karját és hosszú, bütykös mutatóujjával a tornácra bökött: — Mert a kalapja itt van e! Még idejében elzalogoltam tőle! — mondta fölényesen s a csendőrök felé kacsinyított, szinte lekiacsinyelve őket, hogy ezt tegyék utána, ha tudják.

Az azonban még máig sem érti meg, hogy hogyan szökhették el egy meglett ember úgy, hogy a kalapját a tornácra hagyja.